Jukka Leskelä
10.5.2022

Tarkastusvaliokunta
Eduskunta
trv@eduskunta.fi

Asia: VNS 2/2022 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026

Energiateollisuus ry:n lausunto

Tarkastusvaliokunta on pyytänyt Energiateollisuudelta lausuntoa venäläisestä energiasta irrottautumisesta ja vihreän siirtymän nopeuttamisesta valtiontaloudellisesta näkökulmasta.

Energiateollisuus ry (ET) kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Venäläisestä energiasta irrottautuminen ja vihreä siirtymä ovat vahvasti synergisiä tavoitteita

Venäjältä on tuotu erityisesti fossiilisia polttoaineita, joiden käytöstä luopuminen on vihreän siirtymän perusta.

Aikajänteiltään nämä kaksi tavoitetta ovat kuitenkin erilaisia. Venäläisestä energiasta irrottautuminen – erityisesti fossiilipolttoaineiden osalta – on tehtävä hyvin nopeasti. Äkillinen muutos vaikuttaa energian toimitusvarmuuteen ja edellyttää siksi joiltain osin aktiivisia toimenpiteitä valtiovallan ja valtiontalouden puolelta.

Vihreä siirtymä tapahtuu puolestaan energiajärjestelmän muutosten ja siihen liittyvien mittavien investointien kautta. Toteutusaikataulu on vuosia ja vuosikymmeniä. Vihreä siirtymä on osin jo erittäin pitkällä (energiantuotanto), osin vasta alkutaipaleella (liikenteen energiankäyttö). Eri vaiheissaan olevilla toiminta-alueilla myös valtion rooli on erilainen.

Päämääränä on oltava, että markkinat eli tuotteiden ja palveluiden kysyntä ja tarjonta sekä niiden tuottamiseen tarjolla oleva teknologia ohjaavat toimintaa eikä valtion ohjausroolia tarvita. Muutoksen käynnistämisessä tarvitaan kuitenkin ajureita, kuten päästöjen hinnoittelua, verotusta ja uusien teknologioiden kehittämisen ja käyttöönoton edistämistä. Niissä valtiolla on merkittävä roolinsa, joista alla enemmän.

Kokonaiskuva venäläisen energian korvaamisesta Suomen energiajärjestelmässä

Venäjältä on tuotu Suomeen monia energiatuotteita: öljyä ja öljytuotteita, maakaasua, kivihiiltä, sähköä, puuta ja metsähaketta sekä ydinpolttoainetta. Venäjältä tuodun energian osuus oli ennen Venäjän hyökkäyssotaa jopa yli 30 % Suomen kokonaisenergiankäytöstä, mikä on merkittävästi suurempi kuin EU-maissa keskimäärin.

Korkeasta venäläisen energian osuudesta huolimatta riippuvuutemme venäläisestä energiasta on viime 10-15 vuoden aikana oleellisesti pienentynyt. Sähkön ja lämmöntuotannossa fossiilisten tuontipolttoaineiden osuus on pienentynyt huomattavasti.

Sähkön tuonti Venäjältä on viime vuosina vaihdellut ja ollut noin 4–10 % Suomen sähkön kokonaiskäytöstä. Suomi ei ole riippuvainen tästä tuonnista, mutta se on merkittävä osa sähkön tarjontaa. Sen

leikkautuminen pois tarkoittaisi sähkön tarjonnan vähenemistä joka suurella varmuudella nostaisi tukkusähkön hintaa Suomen alueella. Suomeen valmistuu merkittävä määrä lisää sähköntuotantoa ydin- ja tuulivoimaan, mikä ylikompensoi Venäjän sähköntuonnin. Sähkön tuonnin korvaamiseksi ei tarvita valtiontalouden toimenpiteitä.

Ylivoimaisesti suurin osa tuontienergiastamme on öljyä ja öljytuotteita, jotka voidaan korvata kaupallisesti hankkimalla tuotteet muilta markkinoilta. Tämä nostaa energian hintoja mm. teollisuudessa ja liikenteessä, mutta ei edellytä valtiontalouden toimenpiteitä. Käytännössä öljyn osalta hankinnat on jo suunnattu muihin maihin.

Kivihiilen käyttö on loppumassa energiantuotannosta. Hiilen hankinta energiantuotantoon Venäjältä on lopetettu. Tämä ei edellytä valtiontalouden toimienpiteitä.

Venäjän toteuttama puun ja metsähakkeen tuonnin lopettaminen voidaan korvata kotimaisia hakkuita lisäämällä ja kotimaisen metsähakkeen käytön lisäämisellä. Tähän tarvitaan kannusteita, joita varautumisen ministerityöryhmä on päättänyt ja jotka ovat julkisen talouden suunnitelmassa.

Ydinpolttoainetta on hankittu Venäjältä Loviisan ydinvoimalaitokselle. Laitoksen omistaja Fortum siirtää polttoainehankinnan muualle. Tämä edellyttää kehitystyötä, joka on käynnissä. Voimalaitoksella on ydinpolttoainetta melko pitkäksi ajaksi, joten akuuttia ongelmaa ei ole.

Haastavin korvattava polttoaine on maakaasu. Senkin osalta tilanne on oleellisesti erilainen kuin vain viisi vuotta sitten. Suomen ja Viron välinen Baltic Connector -maakaasuputki yhdisti Suomen osaksi Baltian markkinoita ja juuri avattu Liettuan ja Puolan välinen putkiyhteys yhdisti tämän alueen muun Euroopan kaasumarkkinoihin. Lisäksi Haminaan on valmistumassa nesteytetyn kaasun terminaali, josta voidaan syöttää jonkin verran maakaasua putkiverkostoon.

Vaikka Venäjän kaasuntuonti loppuisi, kaasu ei siis lopu. Baltic Connectorin kapasiteetti ei kuitenkaan riitä kattamaan koko normaalia kaasun käyttöä, erityisesti talviaikana. Koska kaasu on nyt hyvin kallista, kaasun käyttö on supistunut erittäin paljon erityisesti sähkön ja kaukolämmön tuotannosta, jossa sen voi korvata muilla energialähteillä. Kaasun tarve on siis riippuvainen sen hinnasta.

Kaasua käytetään energiantuotannon lisäksi monilla eri teollisuudenaloilla, kuten öljynjalostuksessa, kemianteollisuudessa, metsäteollisuudessa ja elintarviketeollisuudessa. On merkittävä riski, että kaasu ei riitä kaikkeen sellaiseen teolliseen toimintaan, jossa sitä ei voi korvata muilla polttoaineilla tai energiamuodoilla. Maakaasun saannin varmistamiseksi varautumisen ministerityöryhmä päätti tilata yhdessä Viron kanssa kelluvan nesteytetyn kaasun terminaalin Baltic Connectorin yhteyteen. Kaasun riittävyys voidaan varmistaa, kun tämä terminaali sijoitetaan Suomeen putkiyhteysinvestoinnin valmistuttua. Energiateollisuus pitää tätä päätöstä erittäin myönteisenä.

Yhteenvetona edellisestä voidaan todeta, että Suomella on erittäin hyvä tilanne venäläisestä energiasta luopumisen osalta, joskin meilläkin on joitakin haasteita. Näitä haasteita on tunnistettu ja niihin on vastattu varautumisen ministerityöryhmässä:

Vuosien 2022–2023 lisäpanostukset energiaomavaraisuuteen ja huoltovarmuuteen

Lisäpanostuskokonaisuuden toimenpiteisiin kuuluvat energiainvestointien vauhdittaminen, fossiilisista polttoaineista irtautuminen liikenteessä sekä pientalojen ja muiden asuinrakennusten lämmitysratkaisut.

- Katsomme, että lisäpanostukset demonstraatiohankkeisiin sekä akku- ja vetyteknologiaan ovat oikeansuuntaisia ja niillä vauhditetaan siirtymää kohti hiilineutraalia ja omavaraista energiantuotantoa.

Neljännes puupolttoaineista on tuotu lähivuosina Venäjältä. Tämän estyminen luo painetta kotimaisen bioenergian lisäkäyttöön. Hallituksen toimenpiteet hakekauppaa vauhdittaville bioterminaaleille ja Kemera-tuen tukiehtojen ja tuki-intensiteetin palauttaminen vuoden 2015 mukaisiksi parantavat kotimaisten puupolttoaineiden saatavuutta etenkin harvennushakkuiden lisääntymisen kautta.

- Energiateollisuus pitää toimenpidettä tarpeellisena. Näin lisätään energian toimitusvarmuutta tämänhetkisessä geopoliittisessa tilanteessa. Lisäksi toimenpide vähentää riskiä ainespuun ajautumisesta energiantuotannon polttoaineeksi.

Ukrainan sota luo energian hinnan nousupaineita ja koettelee huoltovarmuutta. Energia-ala investoi tänä vuonna yli 3 miljardia euroa puhtaaseen energiaan sekä vahvoihin verkkoihin. Investoinnit uusiutuvaan energiaan on saatava nopeasti liikkeelle ja lupakäsittelyt sujuvaksi.

Investointien suurimpana esteenä ei useinkaan ole teknologia, tuotannon hinta tai rahoituksen saatavuus, vaan luvituksen haasteet. Näitä haasteita on helpotettava sujuvoittamalla luvituskäytäntöjä ja purkamalla päällekkäisiä prosesseja.

- Selonteossa ympäristölupia käsittelevät aluehallintoviranomaset saavat lisärahoitusta vihreän siirtymän lupakäsittelyihin vuosille 2022–2026. Pidämme linjausta tervetulleena.
- Lisäksi kannatamme hallituksen päätöstä valmistella vihreän siirtymän investointien vauhdittamiseksi niitä koskevien investointien määräaikainen etusija lupakäsittelyssä.

Vihreässä siirtymässä valtion ensisijainen rooli on edistää uusien teknologioiden kehittämistä ja käyttöönottoa

Uusien teknologioiden kehittämisellä ja käyttöönotolla on keskeinen rooli fossiilisista tuontipolttoaineista irtautumisessa, ilmastonmuutoksen hillinnässä ja vähähiiliseen energiantuotantoon siirtymisessä. Keskeisenä haasteena on siirtymän toteuttaminen mahdollisimman hallitusti, kustannustehokkaasti ja kilpailukyky säilyttäen.

Tarvittavan muutoksen nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi, on tutkimus- ja demonstraatiovaiheessa olevia uusia teknologioita syytä tukea. Kehitysvaiheen jälkeen kaikkien teknologioiden tulee pärjätä kilpailluilla markkinoilla.

TKI-tuet lisäävät tarvittavia kannustimia kehittää riittävissä määrin teknologiaa, joka hyödyttää myös laajemmin kansantaloutta päästövähennysten myötä ja lisää myös potentiaalia uusien vientituotteiden kehittämiseen.

- Energiateollisuus painottaa, että energiantuotannon osalta tukipolitiikkaa tulee suunnata tutkimus- ja demonstraatiovaiheessa oleviin uusin teknologioihin.

Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023–2026 lisätään TKI-panostuksia. Vuonna 2023 otetaan käyttöön T&K-verokannustin ja valtion T&K-panosten kokonaisuutta (määrärahoja ja valtuuksia) korotetaan kaikkiaan noin 350 miljoonalla eurolla edelliseen kehykseen verrattuna. Tavoitteena on nostaa yksityisten ja julkisten investointien ja rahoituksen osuus neljään prosenttiin Suomen bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä.

- Energiateollisuus tukee lisäpanostuksia TKI-ympäristöön.

Päästöoikeuden hinta ja sen ohjausvaikutus

Selonteossa ei ole huomioitu lainkaan päästöoikeuden viimeaikaista hintakehitystä, sen tuomaa ohjausvaikutusta ja fiskaalista kertymää. Päästöoikeuden hinta nousi vuoden 2021 aikana noin 50 eurolla per tCO2. Kohonneiden hintojen myötä Suomen päästöoikeuksien huutokauppatulot lähes kaksinkertaistuivat edellisvuoteen verrattuna. Tuloja kertyi vuonna 2021 yhteensä noin 409 miljoonaa euroa. Samalla päästökaupan ohjausvaikutus energiantuotannossa kasvoi ja on selvää, että päästöt

vähenevät aikaisemmin ennustettua jyrkemmin. Sähkön ja kaukolämmön päästöt painuvat hyvin alas vuoteen 2030 mennessä.

Korkea sähkön tukkumarkkinahinta on johtanut myös siihen, että aikanaan syöttötariffituilla rakennettu tuulivoima ei saa eikä tarvitse niin paljon tuotantotukia kuin aiemmin oli odotettu. Syöttötariffilla vuosina 2012–2017 rakennetun tuulivoiman oletettiin saavan tukea valtion budjetista lähivuosina noin 200-300 miljoonaa euroa vuodessa. Kuluvan vuoden ensimmäiseltä neljännekseltä tukea ei maksettu lainkaan korkean sähkönhinnan vuoksi.

- On oletettavaa, että päästöoikeuksien hinnat tulevat pysymään selvästi aikaisempaa korkeammalla tasolla myös jatkossa. Ohjausvaikutuksen purressa energiantuotannon polttoaineiden veronkorotuksia tulee välttää.
- On oletettavaa, että tuulivoimatuet jäävät hyvin alhaisiksi ainakin koko vuoden 2022 osalta.
- Valtiontalous vahvistui energian ja päästöoikeuden hintakehityksen myötä lähes puoli miljardia euroa vuodessa.

Liikenteen toimet

Suomen haastavien liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi autokannan pitää uusiutua nopeasti vähäpäästöisempään suuntaan. Latausinfrastruktuurin puute on vaihtoehtoisten käyttövoimien käyttöönoton osittainen pullonkaula.

- Katsomme panostukset latausinfrastruktuurin rakentamisen vauhdittamiseksi tarpeellisena ja valtiontalouden näkökulmasta kustannustehokkaana tukiratkaisuna. Lisäksi vähäpäästöisten työsuhdeautojen verotusarvon alentaminen vuosille 2023—2025 ja sähköautojen hankintatuet vauhdittavat tarpeellista siirtymää.

Lisätietoja:
Jukka Leskelä, jukka.leskela@energia.fi, 050 593 7233
Sampo Seppänen, sampo.seppanen@energia.fi, 050 340 7716